

*School for Teachers
Училище за учители*

РАЗВИВАНЕ НА УМЕНИЯТА ЗА ЧЕТЕНЕ ПРИ УЧЕНИЦИ ОТ ПЪРВИ И ВТОРИ ГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП НА СРЕДНАТА СТЕПЕН НА ОБРАЗОВАНИЕ В УСЛОВИЯТА НА ДИСТАНЦИОННО ОБУЧЕНИЕ

Лина Янбастиева-Петрова
СУ „Йоан Екзарх Български“ – Шумен

Резюме. Придобиването на четивна и дигитална грамотност, както и усъвършенстването на ключовите за XXI век умения за сътрудничество и креативност се оказват от съществено значение за бъдещата реализация на съвременния човек. Статията разглежда основните принципи в методиката на преподаване на чужд език по отношение на развиване на четивните умения на учениците и представя един поглед върху възможностите за внедряване на съвременните технологии в чуждоезиковото обучение. Описаният начин на работа е апробиран през учебната 2019/2020 година в резултат на педагогическо изследване, проведено с ученици от гимназиален етап в Средно училище „Йоан Екзарх Български“ – Шумен. Той се оказва ефективен и в условията на дистанционно обучение.

Ключови думи: дистанционно обучение; интензивно четене; екстензивно четене

Въведение. Живеем във време на бурни технологични промени, а образованието продължава да е основен двигател на социалния и икономическия растеж на съвременните цивилизации. Съвременното обучение в световен мащаб е насочено към развиване и трайно придобиване на ключови компетентности в редица области, сред които са чуждите езици и информационните технологии.¹⁾ Вече няма съмнение, че модерното обучение трябва да отговаря на потребностите на съвременното общество чрез внедряване на съвременни технологии в образователния процес. През последните години подобна тенденция се наблюдава и в българското училище, а през изминалия месец бяхме изправени пред предизвикателството за преминаване към изцяло дистанционна форма на обучение.²⁾

Във всички учебни програми по английски език е разписано, че обучението се осъществява чрез „интегрирано изграждане на четирите езикови умения с акцент върху развиването на говорните компетентности“³⁾, т.е. тъй като една

от основните цели е формирането на комуникативна компетентност, даваща възможност за междуличностно общуване посредством интегриране на уменията за четене, слушане, говорене и писане, би било немислимо дистанционното обучение по чужд език да се осъществява единствено асинхронно. С цел да се запази ефективността и да не се застраши качеството на обучението по английски език, е необходимо то да се реализира онлайн, предимно виртуално и в реално време.

Средствата за провеждане на такъв образователен процес включват използване на електронен учебник, изнасянето на учебни дискусии в онлайн пространството, използване на модерни платформи за електронно обучение, даващи възможност на родителите за активно съпричастие и поглед над изучавания от децата им учебен материал.⁴⁾ Всичко това е в пълно съответствие с нагласите на съвременния ученик, представител на т.нар. „дигитално поколение“.⁵⁾

Качество на образователния процес. Запазването на качеството на образователния процес в режим на дистанционно обучение е пряко свързано със стриктното придържане към Държавния образователен стандарт за общообразователна подготовка, който е съвкупност от изисквания за резултатите от обучението по всеки общообразователен учебен предмет и определя компетентностите – знания, умения и отношения, които се очакват като резултати от обучението по учебния предмет в края на всеки етап от съответната степен на образование. Сред ключовите компетентности, които учениците трябва да развиват в първи и втори гимназиален етап на средното образование вследствие на обучението си по чужд език, са: умения за общуване на чужди езици, дигитална компетентност, умения за учене, културна компетентност и умения за изразяване чрез творчество и др.⁶⁾

В разработените от МОН учебни програми по английски език се посочва, че главната цел от обучението е придобиване на практически „знания, умения и ценностни нагласи/отношения“, водещи до развиване на комуникативната компетентност по английски език на обучаемите, с цел използването на езика в „разнообразни житейски, учебни и/или професионални ситуации“. Това следва да се осъществи посредством развиване на езикова грамотност и компетентност по английски език чрез натрупване на знания по лексика и граматика, чрез формиране на умения за извличане и осъзнаване на информация от различни източници и такива за изразяване на мисли и чувства в писмена и устна форма в зависимост от комуникативните намерения.

Развиване на уменията за четене в онлайн среда. Обучението по английски език цели развиване на четирите речеви дейности – слушане, говорене (монологична и диалогична реч), четене и писане. И макар четенето да има рецептивен характер поради факта, че е свързано с възприемането на писмени текстове, то не е пасивно умение. Според световноизвестния автор и методист Джеръми Хармър (Harmer, 2001: 70 – 71) този и още няколко принципа имат

ключово значение при планирането на дейности за развиване на уменията за четене. Той изтъква, че учениците трябва да бъдат ангажирани, докато четат, да са заети не само с езика на текста, а и със смисъла му; че предсказването на съдържанието е важен фактор при четенето, а последващите упражнения трябва да са свързани с темата.

Образователни уеб платформи. Гореспоменатите принципи могат да бъдат приложени, без изменение, и в дистанционната форма на преподаване на уменията за четене, а урочната процедурата за развиването му може да се разгледа като поредица от разнообразни дейности (Harmer, 2001: 71 – 78). Първото необходимо условие за провеждане на такова занятие е използването на подходяща платформа за осъществяване на видеоконферентни разговори. Обучаемите трябва да имат осигурен достъп до интернет и настолен компютър, лаптоп, таблет или смартфон. Zoom.us е сред предпочитаните средства за такъв тип комуникация, тъй като дава възможност за създаване на виртуална класна стая за общуване в реално време, споделяне на екран, изпращане на файлове и пр.

Независимо дали се работи с текст от учебник или с допълнителен образователен ресурс, разработването на дигитални работни листове посредством различни платформи за електронно обучение спомага за по-пълноценно провеждане на занятието и за своевременно получаване на обратна връзка. Съществуват редица платформи, които се оказват подходящи, сред които и представените по-долу Buncsee и Wizer.me. Те намират широко приложение при всички основни етапи от учебния процес по чужд език, давайки възможност за създаване на дигитални дидактически ресурси.

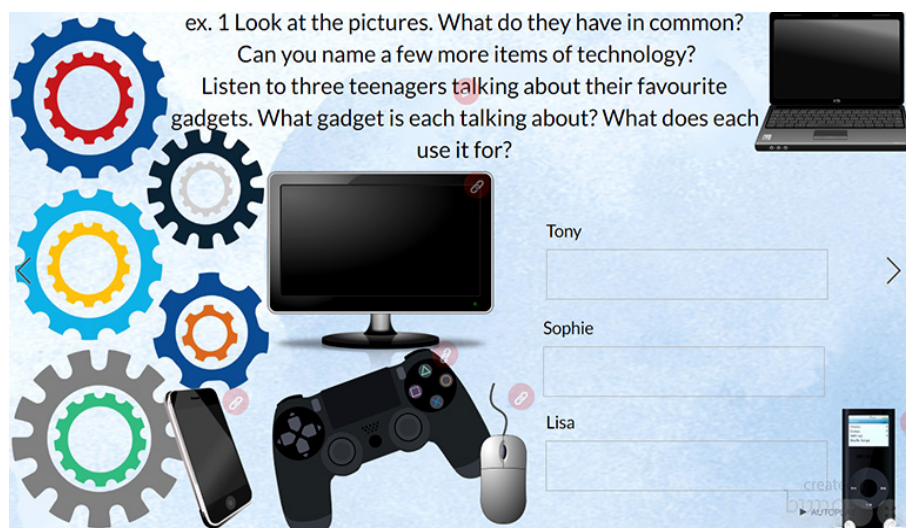
Buncsee е уеб и мобилна платформа с лесни и интуитивни за работа инструменти, с които може да бъде създаден дигитален продукт под формата на виртуален постер, картичка, презентация, дидактически материал, въпросник, съчетаващи в себе си текстове, видео и аудиофайлове, изображения, стикери, анимирани картинки, хипервръзки и др. Притежава вграден конвертор за преобразуване на текст в звук, така че чрез „кликване“ върху текста той може да бъде чул. Всеки един продукт, създаден в Buncsee, може да бъде споделен чрез линк, вграден в сайт и изтеглен като изображение или pdf файл и да бъде съхранен на компютъра. В платформата на сайта има възможност за създаване на виртуален клас и проследяване на напредъка на учениците. Платформата Buncsee може да се използва и в съчетание с други популярни уеб приложения, като Quizlet, quizzizz, LearningApps и др. Чрез дигиталния проект за кореспонденция между учители и ученици от цял свят – „Buncsee Buddies“ – може да се реализира и проектно базирано обучение. Целта на програмата е в т.нар. свързани класни стаи да се обменят създадени с Buncsee продукти от съвместната проектна дейност, като се стимулират творчеството, критическото мислене, междуличностното и межкултурното общуване.

Wizer.me намира широко приложение при всички основни етапи от учебния процес по чужд език. Платформата има безплатна версия, която позволява на учителите да създават дигитални работни листове, интерактивни уроци, тестове и задания, които позволяват взаимодействие с разнообразен вид медийни приложения (видео, аудио, Glogster, Buncee, LearningApps, Quizlet и др.). Самата платформа предоставя лесни инструменти за създаване на дидактически материали с множествен избор на отговор, свързване, вмъкване, групиране на елементи, свободен отговор и др. Оценяването може да бъде автоматично и учителят да даде бърза обратна връзка на учениците в реално време под формата на писмен или устен коментар и рейтинг към всяко едно упражнение. Налична е и платена версия, която позволява диференциране на създаваните ресурси, дава възможност за добавяне на въпроси към видео материалите, за интегриране към виртуалната класна стая на „Гугъл“ и др.

Встъпителен етап на занятието за развиване на уменията за четене. Занятието с акцент върху развиване на уменията за четене обикновено започва с въвеждаща част (pre-reading), чиято цел е привличане и насочване вниманието на учениците към темата на текста, който предстои да бъде прочетен, както и активизиране на техните предварително съществуващи познания за света. Съществуват различни типове задачи за подготвително четене, които могат да се изпълнят онлайн, в реално време, чрез функцията за споделяне на екран и да намерят приложение в тази встъпителна фаза. Възможно е и асинхронното самостоятелно изпълнение на конкретните задания в ученическите профили. Сред този тип задачи спадат: обсъждане на заглавието и/или подзаглавията с цел систематизиране на знанията на обучаемите от съответната област и предвиждане на съдържанието на текста; обсъждане на илюстрации с цел систематизиране на познанията на учениците от съответната област и активизиране и обогатяване на лексикалните им знания; насочване на вниманието към темата на текста посредством персонализиран въпрос и даване на указания за по-нататъшна работа; слушане на аудио запис или гледане на видео материал с цел повишаване на мотивацията на обучаемите и активизиране на познанията им както по съответната тема, така и в лексикално отношение (Ivanova, 2017: 84 – 86).

В тази фаза от занятието са възможни и комбинации от различните дейности, както и даване на указания за последващи задачи. Този похват е приложен при разработването на дигиталния дидактически ресурс Student Life and Technology. Ресурсът е съобразен с тематична област от учебното съдържание „Човек и наука“ от учебната програма по английски език за постигане на ниво B2.1. Използван е текст от помагало за подготовка за изпит на Кеймбридж⁷⁾, за ниво на владеење на английски език B2 според ОЕЕР. Материалът е създаден чрез платформата edu Buncee. Встъпител-

ната фаза цели привличане и насочване на вниманието на учениците към тематиката на текста, който предстои да бъде прочетен. Първата задача предполага обсъждане на илюстрациите с цел систематизиране на познанията на учениците от съответната област и активизиране и обогатяване на лексикалните им знания по темата *Student Life and Technology*. След това учениците слушат кратък аудиозапис (вграден в ресурса) и определят техническите средства, за които се говори в записа, както и за какво ги използват говорещите. Целта на упражнението за слушане е засилване на интереса към темата. При асинхронна работа учениците могат да работят на своите устройства, а след това да изпратят изпълнените задачи за проверка. При онлайн занятие, провеждано в реално време, отговорите на учениците биват обсъдени, а верните – показани на екрана. Следват персонализирани въпроси, касаещи видовете технически средства, които учениците използват в ежедневието си (*What gadgets do you use on a daily basis? What for?*), както и въпрос, провокиращ по-дълбок размисъл (*Imagine a day without any of these gadgets. What would it be like?*).

Фигура 1. Задачи за насочване на вниманието към тематиката на текста

Същинско четене. След като бъдат запознати и заинтригувани от темата на урока (т.е. готови да четат), на учениците биват поставени задачи за разбиране на текста (*while-reading*). Обикновено към първия прочит се поставят задачи за проверка на разбирането на общото съдържание на текста (*skimming / gist reading*) (Harmer, 2007: 286 – 287). По време на този първи прочит от уче-

ниците се очаква да открият дали предвижданията им спрямо съдържанието са били верни, да подредят събития в хронологичен ред и др. Например след представена по-долу задача (фиг. 2) следва изпълнението на инструкцията: Skim the text and check if your guesses were correct.

ex. 3 Look at the title, the first and the last paragraph of the article and discuss the following:

1. What is the article about?
2. What do you expect to read?
3. What does the writer think about modern technologies?

Skim the text and check if your guesses were correct.

created on
buncee
АУТОРСКА

Фигура 2. Задача за проверка на разбирането на общото съдържание на текста

Като следващ етап учениците най-често трябва да прочетат отново текста за изпълнението на вид задача за разбиране на конкретни подробности от текста (scanning/reading for detail). Към дигиталния работен лист могат да се генерират различни типове упражнения: определяне на твърдения като верни, грешни или такива, за които в текста няма информация; съотнасяне на параграфи (тематично завършени части) към обобщаващи съдържанието им твърдения или заглавия; избор на отговор от предложени няколко варианта към формулиран въпрос или незавършено твърдение, свързано с текста; поставяне на предложени изречения в свързан текст и др. (Ivanova, 2017: 87).

Така например към текста от електронния ресурс Student Life & Technology са формулирани шест въпроса, като за всеки един от тях са предложени четири варианта за отговор (фиг. 3). За изпълнението на тази задача учениците работят самостоятелно на своите стационарни компютри, лаптопи или таблети. Достигат до съдържанието на дигиталния работен лист чрез вход в персоналния си ученически акаунт в системата на Buncee.

1. What does the writer illustrate by describing the incident in the car?

- the older generation's frustration at people's dependence on technology
- how unaware young people are of some effects of technology
- the difference in attitudes to technology between two generations ✓
- how technology helps different generations communicate

2. What did the writer think of her grandfather's comment, mentioned in the second paragraph?

- It showed how out-of-date he was. ✗
- It had an element of truth in it. <
- It was an annoying thing to say.
- It made her feel sorry for him.

3. What does the writer say about getting study resources from libraries?

- She considers libraries more preferable places for study than home.
- She cannot understand why anyone chooses to go to a library now.
- She appreciates the fact that people can still study in libraries if they want to. ✓
- She thinks libraries are limited by the quantity of resources they can store.

created on
brunoco
▶ REPLAY

Фигура 3. Задача за разбиране на конкретни подробности от текста

При проверка на всяка една задача по време на видеоконферентен разговор е необходимо учителят да дава обратна връзка на учениците, като поощрява верните отговори и провокира дискутиране на допуснатите грешки. Важно е учителят да насърчава обучаемите да намират доказателство за своите отговори в текста. Чрез използването на платформи като Zoom.us и Microsoft Teams този процес се онагледява, а в случай че учениците работят индивидуално и асинхронно, процесът бива улеснен от функционалностите на образователните платформи, касаещи изпращане на коментар до ученика и автоматична проверка на отговорите.

Заклучителен етап на занятието за развиване на уменията за четене. Последният етап от урочната процедура (post-reading) често протича под формата на дискусия, персонализация и/или различни интерактивни дейности, целящи отработване на ключови елементи от текста и интегриране и на други езикови умения. В заключителната си част работата с ресурса Student Life and Technology включва разнообразни дейности, целящи интегриране и на други езикови умения: интерактивни езикови задачи, гледане на видео материал и персонализация. Част от новата за темата лексика може да бъде представена чрез дигиталния инструмент Quizlet под формата на флаш карти. С цел по-пълноценна самостоятелна подготовка на учениците се предоставя линк, чрез който да достигнат до съдържанието и сами да преценят какви задачи за проверка на наученото да решават – упражнения за правопис, произношение, тест или игра. Чрез приложението LearningApps са създадени (и вградени в работния лист посредством хипервръзка) две упражнения, едното от които цели формиране на знания за вероятностни буквени комбинации (кръстосло-

вица), а другото – обучаемите да придобият знания за вероятната поява на определени комбинации от лексикални единици (упражнение за свързване) (Stefanova, 2015: 111 – 123).

Екстензивно четене в онлайн среда. Разгледаните по-горе дейности за развиване на уменията за четене могат да се определят като „интензивни“ (или направлявани), тъй като се осъществяват най-често в учебна, макар и електронна среда, при поставена конкретна задача за проверка на разбирането, с конкретни цели и очаквани резултати. Четенето би могло да се окачества и като „екстензивно“ (или индивидуализирано) тогава, когато обучаемият чете по-обширни текстови материали, съобразени с неговото езиково ниво, със собствено темпо и за удоволствие (Harmer, 2007: 283 – 286). Едно от основните предимства на екстензивното четене е възможността читателят да е в досег с езика и да обогатява езиковите си познания, без да е необходимо да познава значението на всяка лексикална единица в текста. Ролята на учителя продължава да е от първостепенна важност, тъй като е необходимо да определи равнището на четивно умение и интересите на обучаемите, с цел да ги насочи към най-подходящите за тях четива. Наред с автентичните книги, вестници и списания, сред най-предпочитаните материали за обучаемите са книги със степенувана трудност (graded readers), които са адаптирани към съответното езиково ниво и чиито положителни качества са добре познати: внимателен подбор на лексиката и граматиката, фокус върху различни четивни умения и систематично развитие на четенето на изучавания език.

Ефективен начин за стимулиране на екстензивното четене е сформиранието на библиотечен кът в кабинета по английски език, от който учениците да избират четива според интересите си. В условия на дистанционно обучение удачно решение би било създаването на допълнителен курс в Google Classroom или Microsoft Teams, в който учителят да споделя материали и линкове към онлайн библиотеки с подходящи за учениците четива. И макар екстензивното четене да не се практикува често в учебна среда, все пак е важно учителят да следи напредъка на учениците си, поради което е необходимо да се организират различни дейности. Особено подходящо е през определен период от време учениците да подготвят презентации, дигитални постери или доклади, които да представят пред своите съученици и чрез които да ги запознават с книгата, която четат – герои, сюжетна линия и др., а също така и да имат готовност да отговорят на възникнали въпроси или да водят разговор, провокиран от темата на презентацията. В края на определен период може да се направи класация на най-популярните книги сред учениците. Друга дейност за насърчаване на екстензивното четене е воденето на читателски дневник, в който учениците да отбелязват информация за книгите, които четат (напр.: заглавие, автор, издателство, ниво, начална дата и дата на приключване), да споделят лични мнения по въпроси, провокирани от прочетеното, да запишат кои персонажи и моменти са им направили най-силно впечатление, какви непознати думи са открили и научили и др.

Интензивното и екстензивното четене се допълват, а балансираното им прилагане води до още по-добри резултати по отношение на развиване уменията за четене, тъй като чрез интензивно четене се въвеждат нови езикови единици и конструкции, а чрез екстензивното тези нови знания се надграждат и прилагат на практика, а четенето на чуждия език става все по-гладко. Трябва да се има предвид, че отделните речеви умения не могат да бъдат овладени в изолация едно от друго, т.е. при развиване на едно от уменията е нужно интегриране и на останалите. Усвояването на чисто практически умения за четене е предпоставка за успешно развиване и прилагане на продуктивните речеви умения и на уменията за слушане.

Заклучение. Описаният начин на работа е апробиран през учебната 2019/2020 г. в резултат на проведено педагогическо изследване. Той се оказва напълно актуален за нашето съвремие, тъй като наред с усвояване на нови езикови знания и развиване на уменията за четене у обучаемите се формират и други, ключови за бъдещата им реализация компетентности. Учениците осъзнават необходимостта от придобиване и усъвършенстване на някои от ключовите за XXI век умения, сред които са: четивна грамотност, дигитална грамотност, сътрудничество и креативност. Развиването на умения за възприемане на информация от различни източници и под различна форма (писмена или устна) е от ключово значение за изграждане и усъвършенстване на комуникативните компетентности на учениците. Това дава основание този начин на работа да се смята за ефективен за развиване и на останалите речеви умения.

БЕЛЕЖКИ

1. Националната стратегия за учене през целия живот 2014 – 2020 г. <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=880>
2. От 16 март 2020 година бе въведена дистанционна форма на обучение в училищата в страната. Вследствие на заповед на министъра на здравеопазването, издадена във връзка с усложняващата се епидемична обстановка, свързана с разпространението на COVID-19 в България и обявеното от Народното събрание извънредно положение, както и с препоръките на Националния оперативен щаб.
3. Учебна програма по английски език за постигане на ниво B2.1 https://www.mon.bg/upload/16254/UP_AE_B2.1.pdf
4. Стратегия за ефективно прилагане на информационни и комуникационни технологии в образованието и науката на Република България (2014 – 2020 г.) – <http://www.strategy.bg/StrategicDocuments/View.aspx?Id=904>
5. McCrindle, M. (2018). The ABC of XYZ: Understanding the Global Generations. Достъпен чрез: https://www.academia.edu/35646276/The_ABC_of_XYZ_Mark_McCrindle_PDF.pdf

6. Наредба № 5 от 30.11.2015 г. за общообразователната подготовка (обн. – ДВ, бр. 95 от 08.12.2015 г., в сила от 08.12.2015 г.; изм. и доп., бр. 80 от 28.09.2018 г., в сила от 28.09.2018 г.; изм. и доп., бр. 71 от 10.09.2019 г., в сила от 10.09.2019 г.) (публ. 11.09.2019 г.) https://www.mon.bg/upload/20598/nrdb5-2015_OPP_100919.pdf
7. Chilton, H., S. Dignen (2017) *Cambridge English Exam Booster for First and First for Schools*, Cambridge: Cambridge University Press

REFERENCES

- Harmer, J. (2001). *How to Teach English: An Introduction to the Practice of English Language Teaching*. Harlow, UK: Pearson.
- Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching* (4th edition). Harlow, UK: Pearson.
- Ivanova, I. (2017). *Becoming an English Language Teacher: from Theory to Practice*. Shumen: University of Shumen.
- Stefanova, P. (2015). *Methodology of Teaching Modern Languages*, Sofia: New Bulgarian University [in Bulgarian].

DEVELOPING HIGH SCHOOL STUDENTS' READING SKILLS IN A REMOTE LEARNING ENVIRONMENT

Abstract. Developing reading and digital literacy skills, as well as the key 21st century skills for collaboration and creativity, is essential for the personal accomplishment in the modern world. The article examines the basic principles in the methodology of foreign language teaching with regard to the development of students' reading skills and presents an insight into the possibilities for implementing modern technologies in foreign language acquisition. The described teaching method was tested in the academic year 2019 – 2020, as a result of a pedagogical study conducted with students from “Yoan Ekzarh Balgarski” Secondary School, Shumen. This method proves effective in distance learning environment.

Keywords: remote learning; intensive reading; extensive reading

✉ **Ms. Lina Yanbastieva-Petrova**
Senior English Language teacher
“Yoan Ekzarh Balgarski” Secondary School
1, Preslav St.
Shumen, Bulgaria
E-mail: l_milcheva@abv.bg